

אשכרוע

האשכרוע נזכר במשנה שלוש פעמים: כחומר גלם שממנו היו עשויים הגורלות של שעירי יום הכיפורים (יומא ג ט); בהקשר של טומאה וטהרה של כלים (כלים יב ח) ובהקשר של מראות נגעים, כדוגמה לחומר גלם שצבעו אינו בהיר ואינו כהה (נגעים ב א). נזכר גם בתוספתא פעם אחת (כיפורים ב ב) ופעמיים בספרא (נגעים א; אחרי ב) בהקשרים דומים. כמו כן, נזכר פעמיים בבבלי (יומא לו ע"א; ב"ב פט ע"ב).

הזיהוי

■ **אשכרוע ירוק-עד** (*Buxus sempervirens*) – עץ קטן או שיח הגדל באירופה ובצפון

אשכרוע ירוק עד

מערב אפריקה. באזורנו ניתן למצאו באסיה הקטנה ובמערב סוריה. בגלל צימוחו האיטי, הוא מפתח עצה כבדה וקשה, בהירה יחסית, ועל כן היה מבוקש מאוד בעבר בתעשיית הרהיטים וכלי העץ. כיום משמש, בזכות איכותו, לייצור חפצי אומנות וכלי נגינה.¹ למעשה, זוהי מסורת הזיהוי המופיעה אצל כלל הפרשנים.²

עיון

הזיהוי עם מין זה מצוי כבר בירושלמי, והוא השתמר בתפוצות בתקופות השונות. יש להניח שתרמו לכך היותו נפוץ כעץ גולמי במזרח התיכון ובאירופה, והדמיון בין שמותיו בשפות השונות, שהשתמר מן השם היווני.³

זיהוי זה מוסכם על החוקרים.⁴

בפירוש רב נתן אב הישיבה ובמילון אלג'אמע, שנערכו בתימן, וכן במכלל המשנה, שנכתב בפרס, השתבש השם הערבי - 'בקס' - ובמקומו הועתק 'בקם', שהוא שמו

הערבי של עץ הברזיל ההודי (*Caesalpinia sappan*), הנפוץ באזורים טרופיים באסיה.⁵ יש להניח שלהיווצרותו של הזיהוי תרמו הריחוק של תימן ופרס מאזור התפוצה של האשכרוע ירוק-עד והקרבה היחסית (הפיזית וכן בקשרי מסחר) לאזור התפוצה של עץ הברזיל.

הערות:

1. רענן, אשכרוע, 03.12.19 <https://daf-yomi.com/DYItemDetails.aspx?itemId=3370>
2. ירושלמי (יומא ג ה"ט ל): מהו אשכרוע פסקינן < נראה כשיבוש של 'פקסינון'. $\pi\upsilon\sigma\iota\nu\sigma$ =*B. sempervirens* (לידל וסקוט, עמ' 1554. $\pi\upsilon\sigma\iota\nu\sigma$ הינו שם התואר: עשוי מ-*Buxus*), ודומה לו פיה"ג (אהלות עמ' 94 ש' 11); ערוך (ח"א עמ' 314, ערך 'אשכרע'): פי' בל"ע בקס ובל' לעז בוש'ו והוא (פיקסונון) [פוקסינון] עץ שהוא לא לבן ולא שחור ולא אדום אלא כינוני < בקס - להלן רמב"ם; פוקסינון - לעיל ירושלמי < *bossos*, *busso* (דיאלקט איטלקי)=*B. sempervirens* (אוניברסיטת טרייסטה), ודומה לו רגמ"ה (ב"ב פט ע"ב): לועזין בוס'ו, וכן רע"ב (נגעים ב א); רש"י (יומא לו ע"א): בוי"ש < *Buxus*=*buis* (דרמשטר ובלונדהיים, עמ' 19, ע' 153; ניקולוב, מילון, עמ' 556): רמב"ם (יומא ג ה עמ' 333): עוד (=עץ) אלבקס < $\beta\upsilon\sigma\varsigma$ =*B. sempervirens* (עיסא, עמ' 34, ע' 24). כך מפרש גם בנגעים ב א עמ' שמג. בכלים יב ח עמ' קכז מביא רמב"ם זיהוי אחר ודוחה אותו - ראה אלבוים, מסורת, עמ' 65. ודומה לו תנה"י (עמ' 64, ערך 'אשכרע'), המדגיש: עץ אלבקס באלסין (=באות 'סין' הערבית, ס' אצלנו), לאמור: בקס, ולא בקס, במ' סופית, כפי שהשתבש בכמה חיבורים, וראה להלן, וכן מילון מהד' טובי (עמ' 86); המליצה (ש.ש. ד' 47): אשכרע שמשאד < شمشاد (פר.)=*B. sempervirens* (סטיינגאס, עמ' 760); כתכ"ה (דף כ ע"א): אֶשְׁכְּרוּעַ... מין עץ חשוב מאד ועושים ממנו כלים מכלים שונים רבים ונכבדים. ואצל היונים שמו פיקסינון. וב"ד [=ובלשון רומי] בוש'וס... ובל' [=ובלשוננו] בוש'ו < *box* (ספ.)=*Buxus* (לט); תפא"י (יומא ג ט, קלט ע"א): בוקסבוים האֶלֶץ; (כלים יב ח, יח ע"ב): שקליפתו עב מאוד; (נגעים ב א, סט ע"ב): מין ארז < *Buchsbaum* (גר.)=*B. sempervirens* (ן ווייק, מילון, א, עמ' 206. *Buxbaumholz* - זהו המונח לעץ כחומר גלם, שם, עמ' 207).
3. ראה השמות השונים - לעיל, הערה 2.
4. לעף, פלורה, ד, עמ' 69; צ'יז'יק, אוצר, עמ' 716; פלדמן, משנה, עמ' 238; פליקס, צומח, עמ' 34.
5. רנאה"י (כיפורים ג כת"ב בהמ"ל 1): אלבקס < $\beta\upsilon\sigma\varsigma$ =*C. sappan* (עיסא, עמ' 35, ע' 18; שם עמ' 36, ע' 1) ודומה לו אלג'אמע (עמ' 17, ערך 'אשכרוע') שמצטט את דברי רמב"ם באזכורים השונים, ובכולם כותב בקס במקום בקס, וכך גם מכה"מ (ב"א ד' 63 יומא ד ועוד): אשכרוע צ'וב [=עץ] בקס < $\beta\upsilon\sigma\varsigma$ (פר.)=*C. sappan* (סטיינגאס, עמ' 194; חיים, מילון, א, עמ' 272).